

Plan Sophia- nieuwe thematiek- Cultuur, Kunst en Transitie

Team: Julie Chemin, Cédric Chevalier, Didier de Neck, Thibaut Georgin, Hughes Maréchal, Sophie Verhoustraeten.

1. ACHTERGROND EN UITDAGINGEN VOOR DE KUNST- EN CULTUURSECTOR

De kunst- en cultuursector, rijk aan een duizendjarige geschiedenis, vormt een essentieel onderdeel van het economische, sociale en democratische weefsel van ons land met duizenden banen¹, aanzienlijke overheidsbegrotingen, duizenden evenementen per jaar die duizenden mensen samenbrengen, en een internationale uitstraling van België. Of we nu onderwijs, onderzoek, opleiding, erfgoed, folklore en toerisme opnemen of niet, het blijft een feit dat de vertakkingen van de creatieve sector buiten de meer formele gebieden van kunst en cultuur onze hele samenleving bevruchten.

Net als andere delen van de samenleving ontsnapt de kunst- en cultuursector de afgelopen decennia niet aan de dwaalsporen van de geglobaliseerde economie, die moeilijk te verzoenen is met de milieubeperkingen en met de grenzen van mens en samenleving :

- onzekere werkgelegenheid en dito inkomens;
- gebrek aan begrotingsmiddelen;
- race voor groei en rentabiliteit;
- persoonlijkheidscultus;
- overwaardering van de zuivere entertainmentseconomie;
- verlies aan zichtbaarheid van de diversiteit der culturen;
- buitensporige institutionalisering van structuren (verhoging van de exploitatiebudgetten van instellingen en dit ten koste van de kunstenaarscreaties);
- onvoldoende erkenning van de essentiële functie van kunst en cultuur in de samenleving;
- onvoldoende in achtname van het specifieke karakter van het beroepsleven van de kunst –en cultuurwerkers²;
- onvoldoende regulering van de digitale ontwikkeling

De covid-19-pandemie heeft een reeds kwetsbare sector getroffen. De lock- down van dit voorjaar 2020 en de exit-maatregelen tonen aan hoe kwetsbaar deze sector is, hoe weinig veerkrachtig en niet aangepast aan de uitdagingen van de komende decennia.

¹

De culturele en creatieve industrieën (CCI) vertegenwoordigen 22.000 werkgevers, 250.000 banen en 5% van het Belgische BBP volgens een studie uitgevoerd door Elisabetta Lazzaro (ULB) en Jean-Gilles Lowies (ULg) in 2014, geciteerd in [https:// www.lecho.be/culture/general/economie-que-pese-vraiment-la-culture/10252410.html](https://www.lecho.be/culture/general/economie-que-pese-vraiment-la-culture/10252410.html), de cultuursector is de derde sector in termen van banen in Europa.

² Door de term "kunstenaars" te vervangen door de benaming "kunst en cultuurwerkers" is het mogelijk om verder te gaan dan de subjectieve waardering die op het debat rond culturele activiteiten weegt. Deze term benadrukt het feit dat dit beroepen zijn die knowhow en vele uren werk vereisen, en dit om zowel de skills te verwerven tijdens hun opleiding als om ze gedurende hun hele werkzame leven in de praktijk te brengen. Deze term verenigt werknemers uit alle artistieke en culturele sectoren, ongeacht de vorm van hun werkdag. Deze werknemers beweren niet dat ze buitengewone aandacht verdienen, maar vragen wel aandacht voor de specificiteiten van hun werkschema's.

Kunst is universeel, verbindt ons met de wereld en met de anderen, verrijkt ons leven en laat ons toe samen iets op intense wijze te beleven. Niets is veerkrachtiger dan een kunstenaar. Toneelstukken werden opgevoerd in de ruïnes van het belegerde Sarajevo. Sinds mensenheugenis hebben kunst -en cultuurwerkers over de hele wereld bruiloften, begrafenissen, geboorten en ceremonies begeleid. Sinds mensenheugenis zijn zij afhankelijk van het welbehagen en de verlichte geest van prinses, gemeenschappen, staten, democratieën. Als de pest verschijnt, vergeet men ze. In onzekere tijden blijven zij nochtans tekenen, schrijven, beeldhouwen, schilderen, dansen, vertolken, schilderen, muziek componeren, klank en licht tevoorschijn toveren en het leven bezingen.

Gezien de omvang van de vereiste systeemwijzigingen, is het essentieel dat elke sector van de samenleving eraan deelneemt met zijn eigen zienswijzen en expertise. Artistieke en culturele creaties hebben de samenleving altijd met aandrang en met lef in vraag gesteld, ze dragen waarden uit en scheppen maatschappelijke banden. Omdat zij de nodige lucht, een wind van waanzin en vrijheid in de longen van de samenleving inblazen, zijn de kunst -en cultuurwerkers de natuurlijke actoren van de transitie naar een meer collaboratieve, open en vrije, tolerante, veerkrachtige, inclusieve, solidaire samenleving, met respect voor de beperkingen van de planeet aarde. Kortom: duurzaam. We kunnen inspiratie putten uit de flexibiliteit en de veerkracht van de cultuursector om andere delen van de samenleving te irrigeren en een sprong voorwaarts te maken naar morgen!

Daarom is hier in de geest van het Plan Sophia een nieuwe thematiek toegevoegd "Cultuur, Kunst en Transitie" met een aantal voorgestelde maatregelen. Deze maatregelen moeten worden gelezen als een startpunt voor reflectie en concrete actie, die met evenveel varianten moeten worden uitgewerkt als er gevoeligheden zijn in dit land!

2. VOORGESTELDE MAATREGELEN

Het kunstenaarsstatuut koppelen aan het basisinkomen

Werknemers in de artistieke en culturele sector hebben, zoals alle andere burgers recht op zekerheid en veilige levensomstandigheden aangepast aan hun job.

Dit zou bijvoorbeeld inhouden:

- dat men binnen de culturele sector experimenteert met een basisinkomen voor al zijn actieve leden, zonder onderscheid naargelang de functie of hiërarchie (bijvoorbeeld: de overdracht van artistieke instrumenten zou op dezelfde manier gewaardeerd worden als de toneelvoorstelling);
- dat men van de werkonderbrekingen van de kunstwerkers en hun tijd / werk / inkomen-relatie een prototype zou maken dat kan worden uitgebreid naar de hele samenleving bij middel van een basisinkomen. De verschillende Europese ervaringen zouden als basis kunnen dienen voor het uitwerken van een baanbrekend en uitdagend statuut.

Het versterken van de kennismaking met creatie, technieken en artistieke talen in onderwijs en opleiding

Om de klimatologische, economische, politieke en sociale uitdagingen van de 21ste eeuw het hoofd te bieden, is het belangrijk dat elke burger actief kan deelnemen aan maatschappelijke uitdagingen, daaraan kan bijdragen met zijn kwaliteiten (creativiteit en verbeeldingskracht, vertrouwen, het vermogen om samen te werken en omgaan met anderen, nederigheid...), zijn middelen en vaardigheden (menselijk en professioneel), er betekenis kan vinden en zich deel kan voelen van de menselijke gemeenschap van vandaag.

- Het versterken en stimuleren van alle initiatieven, ter beoefening en ontdekking van de kunsten in het onderwijs (scholen, hogescholen, universiteiten, voortgezet onderwijs ...) en dit dank zij concrete en regelmatige ontmoetingen met kunst –en cultuurwerkers, in een interdisciplinaire dialoog, met respect voor de autonomie van de standpunten, dank zij onderzoek en experimentering.
- Het onderwijzen van artistieke technieken en instrumenten met ruimte voor ieders specifieke cultuur.
- De integratie van de wereldculturen in het basisonderwijs.
- De ondersteuning van onderzoek inzake kunst- en cultuureducatie in samenhang met de sociale wetenschappen.
- Versterking van de middelen die aan werknemers in de kunst -en cultuursector worden toegekend mbt de uitdagingen in het onderwijs³:
 - in de eerste plaats het onderwijs van cultuur en kunst aan kunstwerkers toevertrouwen;
 - de wederzijdse invloed tussen onderwijzers en kunstwerkers bevorderen en waarderen;
 - een financieringsmechanisme creëren voor kunstenaarsresidenties in schoolomgevingen
- een vorm van Erasmus tot stand brengen tijdens het secundair onderwijs voor een periode van culturele uitwisseling (van één tot enkele weken) in de vorm van een bevoorrechte en burgerrechtelijke ervaring met een culturele actor uit het land of uit een ander Europees land ten einde:
 - andere realiteiten op het terrein waar te nemen;
 - technische knowhow te verwerven;
 - de nieuwsgierigheid en de confrontatie met diversiteit te stimuleren;
 - ...
- Herstel van een "verplichte burgerdienst" die jongeren gedurende 9 maanden in contact zou brengen met een sector van de samenleving en de realiteit daarvan in de praktijk (cultuur, milieu, justitie, gezondheidszorg, enz.)

³ aan Franstalige kant via "le Pacte d'excellence", het pact voor een uitmuntend onderwijs en meer in het bijzonder via de PECA (Parcours d'éducation culturelle et artistique)

De totstandkoming van culturele evenementen versterken en stimuleren in korte en ecologisch verantwoorde productieketens

Artistieke en culturele evenementen inspireren jaarlijks duizenden mensen. Hun voorbeeldrol op het gebied van duurzaamheid moet worden versterkt.

- Test en ondersteun een regelgeving zodat alle artistieke en culturele evenementen in België voldoen aan duurzaamheidscriteria (zeroafval, recycling, zachte of gedeelde mobiliteit, energie-efficiëntie, lokale en seizoensgebonden voeding, publicaties, merchandising, enz.);
- Ondersteuning van duurzame bouwtechnieken inzake culturele en erfgoedinfrastructuur;

Promotie en ontwikkeling van lokale biodiversiteit

- De plaatsen waar kunst en cultuur zich ontvouwen dichterbij de verschillende leefomgevingen brengen zodat deze erdoor worden geïnspireerd, ervan doordrongen worden en ermee interageren;
- Let vooral op kwetsbare groepen en minder zichtbare culturen
- Creëer "cultuurpanden" voor een lokaal publiek, begeleid door een multidisciplinair team uit verschillende sectoren (bijvoorbeeld: cultuur, onderwijs, zorg, milieu).
- Verbind elke grote instelling met kleinere structuren om middelen te bundelen;
- Moedig het participatief bestuur van culturele plaatsen aan;
- Stimuleer de oprichting van kunstenaarsresidenties in relatie tot de domeinen en de uitdagingen van de ecologische transitie.
- Laat plaats voor boodschappen van algemeen nut in de openbare ruimte en in de media:
 - Herinvesteer de advertentieruimte (tot nu toe overgelaten aan de markt en de consumptiologica)
 - Versterk de nieuwsmidia zodat ze ontsnappen aan de marktlogica en de adverteerdersafhankelijkheid

Benutting van een uniek laboratorium in het hart van Europa: de nabijheid van de Franstalige, Vlaamse en Duitstalige multiplere identiteiten, verrijkt met de culturen van de superdiversiteit

- Op Europees niveau een project opzetten om cultuur (opnieuw) te erkennen als een fundamenteel mensenrecht, vastgelegd in de Verklaring van Culturele Rechten (Freiburg 2012)
- Een "culturele Erasmus" uit de grond stampen voor de uitwisseling en de circulatie van projecten en van kunst -en cultuurwerkers en de ontmoeting tussen de verschillende taalkundige en culturele gemeenschappen in België;
- een gemeenschappelijke nationale en drietalige media oprichten naar het voorbeeld van Arte Frankrijk-Duitsland;

Ondersteuning van de omkadering van en de reflectie rond digitale tools

- Een ambitieus en coherent beleid ontwikkelen dat rekening houdt met de gevolgen van digitale tools inzake ongelijkheden (digitale kloof), de impact op het milieu en op de privacy; dat makers (auteurs, uitvoerders) beloont, banden tot stand brengt (verspreiding en bemiddeling) rond culturele en artistieke voorstellen.
- De creatie van een multidisciplinair orgaan voor de controle van digitale tools om er gebruiksvriendelijke tools van te maken in dienst van de mens door:
- de bevruchting, in de culturele ruimte, van een ander denkbeeld rond het digitale dan dat van de robot die mensen tot slaaf maakt
- de oprichting van een multidisciplinair orgaan om de bewustwording van digitale hulpmiddelen te reguleren

Bijdragen van: Claire Gatineau, Marc De Koker, Jacques Liesenborgh, Sarah Colasse, Marie Godart, Charlotte Jacquet, Delphine Jenart, Kurt Pothen, Viola Streicher

Ondertekenaars: Céline Baijot, Mohamed Bari, Fred Becker, Natacha Belova, René Bizac, Claire-Hélène Blanquet, Antoinette Brouyaux, Lucie Burton, Samuel Coomans, Marie Coppens, Éric Corijn, Dominique Corridor, Patrick Chaboud, Jan Daems, Galia Debacker, Bernard Focroulle, Carla Fontès, Jean-Michel Frère, Emmanuelle Greindl, Yves Hanosset, Manuel Hermia, Cécile Hupin, Patricia Ide, Philippe Kauffmann, Florence Klein, Dominique Lamy, Jean-Fred Lambert, Thierry Lefèvre, Michel Liégeois, Isabelle Limbort, Marie-Ghislaine Losseau, Virginie Mamet, Brigitte Petit, Jean-Luc Piraux, Elias Preszow, Jean-Luc Slock, Barbara Sylvain, Rogier Van Eck, Carlos Vaquera, Laurence Vielle